

GOLISHTINLASHTIRILGAN QORA OLA ZOTIGA MANSUB SIGIRLARNING OZIQLANTIRISH

Kenjayev Ruxidin Uroq o‘g‘li

Sharipov Davlat Ma‘ruf o‘g‘li

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali*

Аннотации: Кормовой фактор является основным фактором в животноводстве. Учитывая это, мы также постарались кормить коров опытных групп на основе качественного и подробного рациона. Для этого мы создали рационы кормления животных по сезонам года.

Annotation: Feed factor is the main factor in animal husbandry. Taking this into account, we also tried to feed the cows of the experimental groups based on a high-quality and detailed diet. For this purpose, we have created animal feeding rations according to the seasons of the year.

Kalit so‘zlar: Golishtinlashtirilgan, sigir,zot, ratsion, qora ola, oqsil, laktatsiya, quruq modda, xom kletchatka va sut.

Kirish. Qoramollarni oziqlantirish xuddi boshqa turga mansub bo‘lgan hayvonlardek ularning zotiga, jinsiga, tirik vazniga, mahsuldorlik yo‘nalishiga bog‘liq bo‘ladi. Agarda urg‘ochi buzoqni kelgusida podani to‘ldirish uchun remontga mo‘ljallansa, uni birinchi oydan dag‘al oziqalarga o‘rgatish foydadan xoli bo‘lmaydi. Agarda buzoq kelgusida go‘sh t ishlab chiqarish uchun mo‘ljallangan bo‘lsa, uni oziqlantirish tartibi va ratsionning tarkibi boshqacha bo‘ladi. Ular qisqa vaqt davomida jadal ravishda semirtirilib go‘sh tga topshiriladi.

Shuni ta’kidlash lozimki, qoramollarning mahsuldorlik bo‘yicha genetik potensialini to‘liq yuzaga chiqarishda irsiy va paratipik omillar ta’sir qiladi. Irsiy omil hayvonning turiga, zotiga, zotdorligiga bog‘liq bo‘lsa, paratipik omillar oziqlantirish va saqlash sharoiti bilan, naslchilik va seleksiya ishlarining samaradorligi bilan hamda texnologik omillar bilan bog‘liqlikda bo‘ladi.

Paratipik omillardan qoramollarni oziqlantirish asosiy omil hisoblanib, mahsuldorlikni u yoki bu darajada bo‘lishiga 59 foiz ta’sir qiladi. Naslchilik va seleksiya ishlarining ta’siri 22 foizga teng. Texnologik omillarning ta’siri esa 19 foizni tashkil qiladi. Ko‘rinib turibdiki, oziqlantirish omili asosiy omil hisoblanar ekan. Shuni e’tiborga olgan xolda biz ham tajriba guruhlaridagi sigirlarni sifatli va detallashtirilgan ratsion asosida oziqlantirishga xarakat qildik. Buning uchun esa hayvonlarni yilning fasllari kesimida oziqlantirish ratsionini tuzdik.

Quyidagi 1-jadvalda tajriba guruhlaridagi sigirlarni bahorgi-yozgi ratsionini tarkibi berilgan. Bu jadval tahlilidan ko‘rinib turibdiki, ratsion tarkibiga 6 xil oziqalar kiritilgan. Ratsionning umumiy to‘yumliligi 13,96 oziqa birligiga teng bo‘lgan. Oziqalar tarkibidagi quruq modda 20188 kg ni tashkil qilgan. 1 kg oziqa birligiga 1007,0 g quruq modda to‘g‘ri kelgan. Xazmlanuvchi protein 2537 g ga to‘g‘ri bo‘lib, 1 kg oziqa birligiga 139 g xazmlanuvchi protein to‘g‘ri kelgan. Umuman olganda tuzilgan ratsion to‘liq talabga javob beradi.

Yilning oktyabr oyining ikkinchi yarmida tajriba guruhlaridagi hayvonlarga kuzgi-qishki ratsion tuzilgan va uning tarkibiga shirali (makkajo‘xori silosi, senaj, xashaki lavlagi), dag‘al (beda pichani, paxta sheluxasi), kuchli (paxta shroti) oziqalar kiritilgan. Ozuqaning asosiy qismi xo‘jalikning o‘zida tayyorlangan. Faqatgina paxta shroti, sheluxasi va qisman omuxta-yem, ikki tomonlama tuzilgan shartnoma asosida Kattaqo‘rg‘on chigitni qayta ishlash korxonasiidan olingan.

Umuman olganda tajriba guruhlaridagi sigirlar uchun yilning fasllari kesimida tuzilgan oziqlantirish ratsionlari talab jarajasida va ular sigirlarni mahsuldorligini oshirish uchun kerakli moddalarga boy.

Ratsionlar tajriba guruhida sigirlar uchun bir xil tuzilgan. Ammo tajriba davomida ya‘ni laktatsiya davrida sigirlar tomonidan iste‘mol qilingan ozuqalar miqdori guruhlararo farq qiladi. Buni biz quyidagi 2-jadval ma‘lumotlaridan ham bilsak bo‘ladi.

2-jadval ma‘lumotlarini tahlili shuni ko‘rsatib turibdiki, tajriba guruhlardagi sigirlarga ularning konstitutsiya tiplaridan qat‘iy nazar 9 xil ozuqa berilgan. Shunisi diqqatga sazovorki, ratsionga kiritilgan ya‘ni sigirlarga tajriba davomida berilgan ozuqalarni asosiy qismi xo‘jalikni o‘zida yetishtirilgan va tayyorlangan.

3-jadval ma‘lumotlarining ko‘rsatishicha II guruhdagi mustahkam konstitutsiyaga mansub sigirlar o‘z tengqurlari I tajriba guruhidagi nozik-zich konstitutsiyasiga mansub sigirlarga nisbatan laktatsiya davomida ko‘p miqdorda ozuqalar iste‘mol qilishgan.

1-jadval

Tajriba guruhlaridagi sigirlarga tuzilgan bahorgi-yozgi ratsion tarkibi

Oziqalar turi	Oziqalar miqdori, kg	Oziqalar to‘yumliligi							
		Oziqa birligi, kg	Quruq modda, g	Xazmlanuvchi protein, g	Xom kletchatka, g	Qand, g	Ca, g	P, g	Karotin, mg
Yashil beda	20	4,40	5000	760	1320	260	90	14	880
Yashil makkajo‘xori	15	3,15	3715	210	825	600	18,6	11,7	840
Paxta sheluxasi	5	1,80	1768	34	884	X	6,2	3,4	X

Paxta shroti	2	1,78	1800	658	248	130	8,2	20,2	2
Xashaki lavlagi	6	0,72	720	54	54	240	2,4	3,0	0,6
Makkajo‘xori silosi	10	2,00	2500	140	750	60	10,4	6	400
Bo‘r	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tuz	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Premiks	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Jami	X	13,52	13703	1856	4121	1240	136,2	58,3	1322,6

2-jadval

Tajriba guruhlaridagi sigirlarga kuzgi-qishki ratsion tarkibi

Oziqalar turi	Oziqalar miqdori, kg	Oziqalar to‘yimliliği							
		Oziqa birligi, kg	Quruq modda, g	Xazml anuvchi protein, g	Xom kletchatka, g	Qand, g	Ca, g	P, g	Karotin, mg
Makkajo‘xori silosi	30,0	6,00	7500	420,0	680	180	42,0	18,0	1200
Senaj	4,0	1,20	1000	285,0	505,0	76	44,5	4,0	160
Beda pichani	2,5	1,10	1660	252,5	632,5	50	42,5	5,5	122,5
Bug‘doy kepagi	2,0	1,40	1800	838	4	28	77,0	8,2	X
Paxta shroti	2,0	1,60	1800	658	258	130	6,3	20,2	6,0
Xashaki lavlagi	5,5	0,66	660	49,5	49,5	220	2,75	13,0	2,00
Bo‘r	0,10	X	X	X	X	X	X	X	X
Tuz	0,15	X	X	X	X	X	X	X	X
Premiks	0,30	X	X	X	X	X	X	X	X
Jami	X	13,96	20420	2503	2124	684	148,5	72,3	1490,5

3-jadval

Tajriba guruhlaridagi turli konstitutsiya tipiga mansub sigirlarga laktatsiya davomida sarflangan oziqalar miqdori va ularning to‘yimliliği (o‘rtacha bir boshga)

Oziqalar turlari	Guruhlar			
	I		II	
	Oziqalar miqdori, kg	Oziqa birligi, kg	Oziqalar miqdori, kg	Oziqa birligi, kg
Yashil makkajo‘xori, kg	2276	478,0	2391	502,1
Yashil beda, kg	5522	993,9	5619	1123,8
Makkajo‘xori silosi, kg	3022	604,4	3097	619,4

Senaj, kg	1830	658,8	1874	674,6
Xashaki lavlagi, kg	1400	168,0	1400	168,0
Paxta sheluxasi, kg	1600	576,0	1811	651,9
Beda pichani, kg	600	281,9	649	298,5
Paxta shroti, kg	200	178,0	200	178,0
Omuxta yem, kg	1044	936,6	1094	984,6
Bo‘r	30	X	X	X
Tuz	45	X	X	X
Premiks	90	X	X	X
Ozuqalar to‘yimliliği: ozuqa birligi		4875,6		5200,9
Almashinuvchi quvvat, Mdj	59676,1	X	64692,2	X
Quruq modda	5870,93	X	6239,4	X
Xom protein, kg	845,4	X	890,2	X
Xazmlanuvchi protein, kg	616,4	X	656,8	X
Xom yog‘, kg	198,6	X	211,7	X
Xom kletchatka, kg	1660,6	X	1788,8	X
Azotsiz ekstraktiv moddalar (AEM), kg	3043,4	X	3293,3	X
Kalsiy, kg	81,7	X	87,7	X
Fosfor, kg	19,7	X	21,1	X

Jumladan, II guruhdagi sigirlar tajriba davomida o‘z tengqurlari I guruhdagi sigirlarga nisbatan 115,0 kg yoki 5,1 foiz yashil makkajo‘xori, 97,0 kg yoki 1,8 foiz yashil beda, 75 kg yoki 2,5 foiz makkajo‘xori silosi, 44,0 kg yoki 2,4 foiz senaj, 211 kg yoki 13,2 foiz paxta sheluxasi, 49,0 kg yoki 8,2 foiz beda pichani va 50 kg yoki 4,8 foiz omuxta yem ko‘p iste‘mol qilishgan va berilgan ozuqalarning to‘yimlilik qiymati I guruhdagi sigirlarda 4875,6 va II tajriba guruhidagi sigirlarda 5200,9 ozuqa birligiga teng bo‘lgan. Farq II tajriba guruhidagi sigirlar foydasiga 325,3 ozuqa birligini tashkil etgan.

Xulosa. Laktatsiya davomida sigirlarni oziqlantirishda asosan xo‘jalikni o‘zida yetishtirilgan ozuqalardan foydalanilgan. Ularning to‘yimliliği I tajriba guruhidagi sigirlarda 4875,6 ozuqa birligiga teng bo‘lgan. II tajriba guruhidagi sigirlarda bu ko‘rsatkich 5200,9 ozuqa birligini tashkil qilgan. farq ular foydasiga 325,3 ozuqa birligiga yoki 6,7 foizga teng bo‘lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “Shaxsiy yordamchi, dehqon va fermer xo‘jaliklarida chorva mollarini ko‘paytirishni rag‘batlantirishni kuchaytirish hamda chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-842 sonli qarori. Toshkent. 2008 yil. 21 aprel.
2. Nosirov U.N. Qoramolchilik. Toshkent. 2001. 383 b.

3. Nosirov U.N., Nosirov G'.U., Nosirov T.U. Chorvachilikda klassik va zamonaviy seleksiya usullari. Toshkent. 2008. 472 b.
4. Amirov Sh.Q., Qo'ziboev G'.O. O'quv tajriba xo'jaligidagi urchitilayotgan turli zotga mansub sigirlarning ayrim ko'rsatkichlari. Qishloq xo'jaligida yaratilgan innovatsion ishlanmalar. Katta ilmiy xodim-izlanuvchi va yosh olimlarning to'plami. I-qism. Samarqand. 2015. 211-213 b.
5. Ashirov B., Maqsudov I. Sigirlar mahsuldorligining takomillashtirishda konstitutsiya tiplarining ahamiyati. O'zbekiston qishloq xo'jaligi. Toshkent. 2012. №1. B. 51-52. (06.00.00.№1).